

GLEDALIŠKI LIST

Narodnega gledališča v Ljubljani

1938-39

DRAMA

14 LOJZE ŠTANDEKER:
PREVARA

Din 2:50

Priporoča se Vam

„SLAVIJA“

Jugoslovanska zavarovalna banka d. d. v Ljubljani
za zavarovanje

proti oškodovanju vsled požara, eksplozije, kraje, toče,
nesreč i. t. d. — na zgradbah, opremi, tvornicah, avto-
mobilih kot tudi na lastnem telesu in življenju

Podružnice: Beograd, Sarajevo, Zagreb, Osijek, Novi Sad, Split

Glavni sedež: Ljubljana, Gosposka ul. 12

Telefon števil. 2176 in 2276

Ljudska posojilnica v Ljubljani

registr. zadr. z neom. jamstvom

Ljubljana, Miklošičeva c. št. 6, v lastni palači
obrestuje hranilne vloge najugodneje.

Nove in stare vloge, ki so v celoti vsak čas razpoložljive
obrestuje po 4%, proti odpovedi do 5%

Tovarna kranjskega
lanenega olja in firneža

HROVAT & Komp.
L J U B L J A N A

GLEDALIŠKI LIST

NARODNEGA GLEDALIŠČA V LJUBLJANI

1938/39

DRAMA

Štev. 14

LOJZE ŠTANDEKER:

PREVARA

PREMIERA 4. MARCA 1939

Mlad in doslej neznan igralec mariborskega ansambla nas je nedavno presenetil s svojo dramo iz kmečkega življenja, ki je malo dane njegov prvenec. Izročil jo je mariborski in ljubljanski gledališki upravi. Maribor jo je odigral in delo je medtem izšlo v tisku. Danes se uvršča v repertoar ljubljanske drame.

Drama Lojzeta Štandekerja je drama o prvobitnih in neobvladanih človeških strasteh, predvsem o erotični. Moški, bajtarski sin, ki se je oženil s posestnico, ne da bi jo bil ljubil, se vname za dekle v hiši, ki se mu vda iz mlade, zbegane strasti, a spet brez ljubezni in morda še nekoliko iz žalosti in obupa, zakaj ljubila je nemara nekoga, ki je odšel po svetu in se ni več oglasil. Drama se prične, ko se dekle zave, da je zanosila brez ljubezni, ko boleha žena spozna ali izve, da jo je mož varal in da hoče od nje in ko se dekletov fant vrne iz tujih krajev.

Prične se usodni spopad med temi štirimi ljudmi, med njimi in v njihovih dušah. Prične se boj med možem in ženo, ki se konča tragično; potem boj med možem in dekletom, med njegovo burno in vedno bolj slepo strastjo, ki jo stopnjuje do zločina zavest očetovstva, in dekletom, ki se je ohladila zanj in spregledala. Prične se boj v duši tega dekleta, žalost nad storjenim in obupno iskanje

izhoda v pravo srečo, če tudi s pomočjo laži in prevare. In prične se trnjeva pot do sreče v srcu mladega fanta, ki se je v svetu in med svobodnimi ljudmi naučil razumeti in odpuščati. Kakor mož neugnano, nasilno in zločinsko napada, tako se dekle brani z žensko trdovratnostjo, z zvijačo in lažjo — zoper zločinsko. In šele najhujša stiska osvesti ta dva človeka, ki s prvobitno strastjo stremita vsak samo k svoji sreči.

Stiska pred novim zločinom prisili dekle do izpovedi in priznanja in odrešilnost tega dejanja prinese odpuščanje in očiščenje src. Gosta megla dvojih strasti se razprši in notranje oči ugledajo resnico o pravicah in dolžnostih v življenju. Srca se zavedo greha, ga priznajo in prostovoljno sprejmejo kazen, ki jih čaka. Trpljenje ni bilo in ni zaman, da, niti greh ni bil zaman, kajti privedel je spoznanja in višje čistosti.

Te usode ljudi in njihovo pot do očiščenja slika Štandeker v prvobitnem kmečkem življu, kjer so žive moči bolj neprikrite in sproščene kot drugod. Slika jih verno in z močnim čutom za socialne vzroke boleznih pojavov v ljudstvu, zakaj moža in najsilovitejšega akterja v tej drami ni brez preudarka pokazal kot bajtarskega sina, kot človeka neugnanega stremljenja, ki si ne pomišlja veliko, če gre za doseg neodvisnosti, ugleda in imetka, ki jih je lačen od otroških nog.

Kakor v tem prijemu, je Štandeker pokazal pomembno socialno premišljenost še v značaju ali bolj rečeno v besedah drugega junaka te drame, dekletovega ljubimca, ki odpusti laž in prevaro z naslednjimi, zanj skoraj prevelikimi stavki. »Bil sem po svetu. Spoznal sem, da svobodni ljudje več razumejo, več odpuščajo... Le tlačeni človek se ne zna obvladati.« Naj bodo te besede resnično njegove ali ne, v njih je odgovor na marsikako vrašanje med nami in na marsikakšno dejstvo v našem življenju.

V tej miselni zrelosti, v nemajhni psihološki prodirnosti, v dobrem zapletu in razpletu in še v svojem pristnem, temnem koloritu, ki ga nazadnje ožari glorijska očiščenja, je »Prevara« tehtno in resno delo, ki je mlademu avtorju v čast in nam v veselje in upanje.

J. Vidmar.

Avtor piše režiserju o prežarjih

... Prežarji so nepovabljeni svatje, ki pridejo pod noč na gostijo in si — če ni nič hujšega — napravijo pri tem dobro zabavo. Iz kuhinje dobijo jedi, predvsem pa pridejo radi pijače. Potem poležejo v sadovnjaku ali za kako živo mejo, se gostijo in pojo v pozno noč.

Ta običaj je bil pri nas zelo v navadi pred vojno; tudi po vojni se je nekaj časa držal, zdaj ga je pa čedalje manj. Če pa že pridejo prežarji, se navadno stepejo.

Tudi poprej je često prišlo do hudih reči, tako da so časih že vnaprej naročili orožnike. Navadno so se prežarji stepli med sabo: časih so pa tudi prišli prežat le zato, ker so imeli kako jezo na nevesto ali ženina. Tedaj so dražili in nagajali svatom, da jim je kaj kmalu pošlo svatovsko razpoloženje in so morali končati gostijo, preden jih je bilo volja in prej ko je bil čas. Spominjam se neke gostije, kjer so prežarji razbili okna in z nekakšnimi — za to nalašč pripravljenimi — kleščami segali skozi okna na mizo in pobrali svatom z nje, kar so le mogli.

Časih je prišlo tudi do streljanja. Tako je bilo na neki gostiji nekaj let pred vojno. Fantje so bili na mladi par na moč jezni. Nevesta, ki je bila zelo čedna, je bila kot dekle dokaj samozavestna in se ni hotela prav nič meniti za fante. Če bi bila iz kmečke hiše, bi bilo še do neke mere razumljivo. Bila pa je čisto navadna dekla. In dékle, če so le količkaj mične, navadno niso bogsigavedi kako spodobne, še manj pa ponosne in izbirčne. Ta pa ni morala nikogar razen svojega. Nanj so pa bili fantje spet jezni, ker je bil tak goljat in so se ga vsi bali. Kaj krati jih je kot snope zmetal iz gostilne na cesto. Po poklicu pa je bil opekarski delavec in že tako ni spadal v njihovo družbo.

Na to gostijo je prišla drhal kakih tridesetih prežarjev, oboroženih s koli, ročicami in plankami, pa tudi z noži in pištolami. Maščevati so se hoteli za nevestino ošabnost in za batine, ki so jih dobili od ženina. Nastal je pretep, udrli so v hišo, pregnali svate, posedli za mizo, se sami gostili in plesali z družicami, ki so morale ostati z njimi. Tudi nevesta in ženin sta zbežala k sosedu.

Farani so radi tega izgreda prerokovali nevesti in ženinu nesrečo. In res se je žena med vojno smrtno ponesrečila, ko je padla s slive, dočim je leto kasneje v moža in najstarejšega fanta udarila strela; oče je bil pri priči mrtev, sin pa je od tega še danes bebast. Tako je ljudsko prerokovanje — ki se je pač slučajno izpolnilo — v tem žalostnem primeru dobilo spet svojo potrditev in »rehabilitacijo«.

Želim Vam veliko uspeha in Vas in vse sodelujove najpristrčneje pozdravljam!

Vaš vdani

Lojze Štandeker.

Fran Lipah:

Predavanje

So pa še drugi, ki so zapisali, da zelo dvomijo o slovenskem humorju, da ga sploh ni ter so tudi razložili, kakšen bodi naš humor, da jih bo spravil v smeh, kako dolg in širok ter tudi kakšnega prepričanja in tako so z eno ali več besedami — sami zašli med humoriste. Resno trdim, da bi se dalo s pridom prestaviti na tuje jezike vse te naše razprave o slovenskem humorju: daljni narodi bi se trgali za take spise in se za trebuhe držali, zakaj sami takega humorja prav gotovo ne zmorejo.

Gospoda, Milčinski je še kakor živ med nami in jaz bi zelo rad ob tej slovesni priliki omenil ime enega samega slovenskega šaljivca, ki je bil tako dosleden in zvest svojemu humorju, da bi bil dandanes do poslednje črke konfisciran. To je Jaka Alešovec, najbolj popularni pisatelj svoje dobe. Vprašajte njegove sodobnike, kako se je narod trgjal za njegove spise. Kaj takega se našim založnikom še za god ne sanja! Bil je prava tragična pojava našega kmečkega inteligenta, ne še več: nadarjenca! Duhovit, navdušen idealist, pisatelj, urednik »Slovenca«, — končno pa obupa, ko gleda vso našo klavrnost, ljudje se zabavajo pri njegovih knjigah, naši prvaki in njihove dame žlobudrajo na narodnih veselicah po nemško, vsa glo-

rija taborov se je izmaličila v strankarskih slavoborbah, Alešovec pa umira med žganjarji.

Tako odličen humorist je bil, da ga v naši literaturi komaj omenjajo. Če bi ne imeli njegovih knjig, bi nam zadoščal že ta tehten dokaz za njegov humor.

Morda nam je naša trpka usoda pregnala humor ali pa mogoče kritika, ki zelo neguje dolgčas in vsako veselost preganja kot profanost. Bili so še pred kratkim časi, ko so nam grozili, da bodo vsako dobro voljo omejili in jo obdavčili. Premnogi naši humoristi so pod pritiskom kritike postali literatje in nehali biti humoristi ter tako začeli pisati, da se jim moraš smejati.

Naš narod pa ne čita kritikov in je zato — neuk kot je — ohranil svoj humor. Živimo v potresni dobi katastrof in polomov — morda se nam le še rodi kak humorist. Groze nam dogodki, ki bodo tako zgrabili vse literate in kritike, da bodo spregledali tistega mladega humorista in ga pustili v némar. V tem primeru utegnemo le še priti do kakega zabavnega spisa.

Toda pustimo slovenski humor, ki je tako žalosten, da ga ni moči še nadalje raztezati in se vrnimo h gledališču, ki je tudi žalostno, toda vendar vse prenese. Okrog prevrata nekoč je v družbi rekel nekdo, takrat še mladenič, ki sem ga na videz komaj poznal: »Kdor hoče gledališču služiti, mora biti brez napake.« Tudi o tem gospodu moram povedati prav prijetno anekdoto: menil je napraviti gledališču uslugo in storil sam napako, da je izdal in založil moje »Gledališke zgodbe«.

Ko se je Gospod Bog sedmi dan stvaranja razjezil nad prvima človekoma, je odprl vodovode, da je voda udarila čez najvišje nebotičnike ter vse pokončala. Vendar mu je bilo pozneje žal in je rekel: »Nikoli ne bom pokončal zemlje zaradi človeka.«

Tako bi se morali tudi mi — ubogi človeki — navaditi z našimi napakami gospodariti in živeti — ali pa se vsaj iz njih naučiti.

Mislím, da naše gledališče ni zaslužiło, da se o njem govori napačna beseda in to na levo in desno. Gotovo ste vi vsi še vedno pristaši tistega lepega starega naziranja, da moramo biti v javnih stvareh objektivni, neizprosni — toda pravični. Za vse druge last-

nosti ni treba toliko poguma in odločnosti, kot za pravičnost. V našem javnem življenju je pa vse pobarvano in prepleskano in uboga pravičnost se skriva v strgani srajci za blankami in se ne upa tja, kamor spada. To dejstvo nas mora navdajati z upravičenim dvomom nad vsem, kar imamo.

Če se pri človeku posreči, da kaj doseže, mu najprej čestitamo, če kljub temu še kaj doseže, ga zavidamo

in če reva še ne odneha in se mu še zmeraj kaj posreči, tedaj ga pa opravljamo in opravljamo do smrti in komaj v pogrebski oštariji »pri Nacetu« kako dobro o njem zinemo.

Zdi se mi, da še najbolj drži pravilo, ki sem ga tekom let gledal, kako se je neizprosno ponavljalo:

gledališče ljubezni ne plačuje, a neljubezen s krvavim maščevanjem prepodi!

I. Osipovič, nekdanji režiser naše Drame, je ob svoji sedemdesetletnici izjavil v Beogradu:

»Opazil sem že tik po prevratu, da bodo imeli Slovenci najboljši teater v Jugoslaviji. In danes ga tudi imajo. Veste, zakaj? Zato, ker so ga vzljubili vsi: igralci, vodstvo in občinstvo. Prav kakor pri nas na Ruskem nekoč. Vsa umetnost Stanislavskega je ena sama beseda: ljubezen.«

Gledališče zahteva zvestobe, vdanosti in pravega janičarskega fanatizma, v katerem prej izgovoriš, nego kaj dosežeš. Marsikateri pa ni zgorel, se je samo osmodil. Obogatel pri teatru ni še nihče — če je kateri, žalostna mu majka!

Vendar sem poznal dva gledališka Kreza — njega dni smo jih opoldan srečavali, ko smo se podili iz šole — dva Kreza, dva različna, a oba bogata silnega ponosa, globokega prepričanja, herojske vdanosti, ki je govorila o neizmernem preziru do umetniškega uradništva, kramarstva in čifutstva v našem življenju,

boemska vdanost, ki je gledala izpod širokih krajev posvaljkane Verovškovega klobuka

in aristokratske patine trpečega Borštnikovega obraza.

Če bi slovenski igralec ne imel nobenih drugih vzorov — bi bil še zmirom dovolj bogat v odsvitu spomina na ta dva naša velika moža.

Če govorim o kinu, ne mislim zanj delati reklame na ta način, da bi zabavljajl čez kino. Tudi za igralce je dostikrat lepo razvedrilo, če ne celo včasih dobra šola. Toda če smo Slovenci že taki puristi, mislim, da smemo spregovoriti o kinu kako besedo.

Naš kino istočasno predvaja ali vrta igre, ki jih imamo v gledališču na vrsti. To bi morali prepovedati. Jaz za svojo osebo smatram to za neokusno konkurenco in netaktnost (nesramnost). Najti bi se moral nekdo izven gledališča, ki bi tako početje označil s pravim imenom in kinospekulantom enkrat za vselej onemogočil take norčije. Gledališču se kina ni kaj bati, vendar moramo ugovarjati brezobzirnosti, ki si jo dovoljujejo kinoagentje. Prav te dni zopet piše njihova drago plačana reklama v dnevnem časopisju o igri, katera je tudi v gledališču na vzporedju, »da je igra tudi na ljubljanskem gledališču na repertoarju. Seveda je zasedba posameznih vlog in inscenacija, režija, razkošnost opreme, balet in muzikalična stran (bog ve kaj je to) v filmu odlično in prvovrstno zasledena«. To neokusno reklamo »vse zvezde dunajskih in budimpeštanskih operetnih odrov so se potrudile...«, prinašajo naši dnevnikarji pod rubriko »Iz Ljubljane« med dnevnimi novicami, tam kjer sta novici o »davčnih kartah« in da bo mleko odslej po 2.25 liter. Tako motijo občinstvo, ki pozablja, da imamo v Ljubljani dostikrat najslabše filme in oblasti, ki so spregledale, da so nam dunajski in nemški filmi pokvarili okus občinstva, posebno mladine. »Don Quichote« s Šapljinom pa je bil le tri dni pri nas in to v prazni hiši! Več ni mogoče še povedati!

Kihot ima gotovo drugo kulturno nalogo kot nagajati našemu gledališču. Vse te konkurence so se dosedaj slabo obnesle. Gospa Rezika Thalerjeva, ki gotovo kaj ve o gledališču in filmu, mi je zatrjevala, da je bila igra »Na ledeni plošči« na našem odru neprijetno boljša kot v filmu. In to s češkimi igralci! (NB. Smo pa filmu gotovo hvaležni za češke filme, da vsaj vidimo, kako je češka filmska umetnost prehitela nemško in še marsikatero! — Včasih smo smeli gledati še kake druge slovanske filme, zdaj je pa za nas vse pohujšljivo, kakor za tiste otroke, ki so imeli oslovski kašelji in ki se še tri dni potem, ko so že ozdraveli, ne smejo več drsat hoditi.

Gospoda, gledališče je tudi stvar mode in časovnega okusa. Zato imajo včasih težko in dokaj komično nalogo tisti gledališki ljudje, ki hočejo, da bi gledališče vzgajalo občinstvo. Komično, sem rekel zato, ker se nikoli dosti kmalu ne začnemo zavedati o tistem vzgajanju. Včasih je bil sam Šekspir, maša in večernice, vse je bilo njegovo! Potem so prirogovali kmečke burke. »Rošlinka« je plesala z »Vaškimi svetniki« in odplesala. Prišla je doba slovenskih zgodovinskih iger — dobili smo celjske trojčke — tri »Veronike«, potem spet same beraške in potepuške igre, da se ljudje v temi niso upali okoli Dram hoditi.

Kdo koga vzgaja, kdo koga vodi?

Toda meni se vsa ta modrost nič kaj ne poda. Rad bi nekaj povedal: večer pa je čar gledališča, opojnost rampe, večno zlato za prašenih kulis, vabljljiva tajna nemoča globokega parterja!

V »Slovenskem Narodu« piše *Fr. Govekar* o velikem, pravljječnem uspehu gne. Heybalove: »V sredo smo imeli v naši operi dogodek, ki je prinesel vsemu občinstvu prav posebno zadovoljstvo: naša najljubša operna pevka, niti še 22 letna Valči Heybalova je nastopila prvič v veliki in težki partiji Tatjane ter žela kot pevka in igralka izreden uspeh.

Da, ponavljam in podčrtavam: izreden uspeh. Zakaj v svoji skoro 40 letni praksi še nisem doživel, da bi pevka, ki se ne posveča niti polni dve leti opernemu pevskeemu študiju, nastopila že v začetku svoje druge sezone v taki važni primadonski vlogi in s tako prodorno zmago v vsakem pogledu.

Tako mladostno sveže, dražestne in naravno šarmantne Tatjane nismo še videli in slišali na našem odru. Resno pa dvomim, da bi jo imeli v vsej Nemčiji.«

22 letna začetnica — Tatjana!

To je gledališki čar, ki se vedno ponavlja!

(Se bo nadaljevalo.)

Lastnik in izdajatelj: Uprava Narodnega gledališča v Ljubljani. Predstavnik: Oton Župančič. Urednik: Josip Vidmar. Za upravo: Karel Mahkota. Tiskarna Makso Hrovatin. Vsi v Ljubljani.

Ali ste že pokusili bonbone,
čokolado in kekse od tvrdke

Bon-Bon

Če še niste, oglasite se na

Miklošičevi c. 30. Tel. 44-42
in ostali boste naš stalni odjemalec.

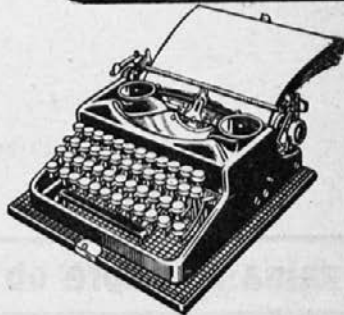
The Rex Co.

Ljubljana

Geadišče št. 10

Telefon št. 22-68

Erika
NAUMANN

PREVARA

Drama v treh dejanjih avtor Lojze Štandeker.

Režiser: Br. Kretf.

Ivan Lemež	.	.	.	.	.	Potokar
Treza, njegova žena	.	.	.	.	.	V. Juvanova
Pepa } Trezini sestri {	.	.	.	.	.	P. Juvanova
Tina }	.	.	.	.	.	N. Gabrijelčičeva
Simon Muhič, Tinin mož	.	.	.	.	.	Sever
Gorjupova Lonka	.	.	.	.	.	M. Boltarjeva
Drobežev Tone	.	.	.	.	.	Presetnik
Hana, Tonetova mati	.	.	.	.	.	Rakarjeva
Orožnik	.	.	.	.	.	* * *

Prizorišče: Prvo dejanje — dvorišče pri Lemeževi hiši. Drugega dejanje — soba v Lemeževi hiši. Tretje dejanje — soba v Drobeževi hiši. Čas: sedanost.

Blagajna se odpre ob pol 20.

Začetek 20.

Konec pred pol 23.

*Z najlepšimi modeli
in najboljšim delom*

se priporoča

DAMSKA KONFEKCIJA

A. PAULIN

LJUBLJANA

Šelenburgova ulica št. 1

**Knjigarna
Kleinmayr & Bamberg**

najstarejša v Jugoslaviji, priporoča
svojo bogato zalogo strokovnih in
zabavnih knjig v vseh jezikih

*

Ljubljana, Miklošičeva cesta št. 16